

אבל **הכא** — שציוו אותו חכמים לגרשה — **תיהוי ליה איבה ואיבה עליה**, כדי שיגרשנה.

עוד שנינו במשנה: ולא זה וזה זכאין, **ובמעשה ידיה**:

ומפרשת הגמרא למה אין הבעל הראשון זכאי במעשה ידיה כשאר נשים:

כי **טעמא מאי אמור רבנן מעשה ידיה לבעלה?** הרי הטעם הוא **משום דקאכלה מזוני** שהבעל נותן מזונות].

אבל **הכא**, כיון דמזוני לית לה לאשה, וכמו ששנינו: "ולא מזונות", אם כן **מעשה ידיה לאו ידיה**, אין מעשה ידיה של הבעל.

שנינו במשנה: **ולא מיפר נדריה**:

ומפרשת הגמרא את הטעם שהראשון אינו מיפר נדריה כשאר בעל שמיפר את נדרי אשתו, ומה קנס יש לה בכך:

כי **טעמא מאי אמר רהמנא** [מאיזה טעם אמרה התורה] **שהבעל מיפר נדרי עיניו נפש כגון שלא ארחץ ולא אתקשט**, (14) — **כדי שלא תתגנה האישה על בעלה**.

אבל **הכא**, שמחוייב הוא להוציאה — **תתגנה ותתגנה**.

שנינו במשנה: **היתה בת ישראל נפסלה מן הכהונה**:

ומקשינן: **פשיטא** שהיא פסולה מלהינשא צא-א — לכהן — אם ימות בעלה הראשון — שהרי זונה היא?! (1)

ומשנינן: **בת לוי** שהיא נפסלת **מן המעשר** — **איצטריכא ליה** לאשמעינן.

ותמהה הגמרא על עיקר הדין הזה, שבת לוי נפסלת בזנותה מן המעשר:

וכי **בת לוי מן המעשר** — **מי מיפסלא בזנות!**

את טעם הפסוק, והרי לא קיימא לן כרבי שמעון דדריש טעמא דקרא], וראה מה שפירש הרשב"א, וראה עוד מה שכתבו התוספות לעיל פט א ד"ה מאי.

1. ביאר הריטב"א: פשיטא, זונה היא [מדברי הראשונים נראה שגרסו בגמרא כן], מדרבנן, וכמו שעשאוה כמי שזינתה ברצון, לאוסרה לבעל ולבועל.

ואף למאן דאמר זונה באונס, לאו זונה היא, כאן היא חשובה כמו זינתה ברצון.

ומלשון רש"י שכתב "פשיטא, זונה היא" [וכן כתב במשנה], משמע שהיא זונה דאורייתא, ודלא כהריטב"א. וראה מה שכתב בערוך לנר ד"ה ובהכי.

ב, "כי תקנו רבנן מזוני עיקר, ומעשה ידיה משום איבה".

ומיהו הקשו: למה שינתה הגמרא לשונה בין מציאתה שהוא משום דתיהוי ליה איבה, לבין מעשה ידיה דאמרינן שהוא משום דלית לה מזוני, ולא יישבו.

14. כתב הרשב"א: פירש"י כגון בנדרי עיניו נפש, אם ארחץ אם אתקשט. קשיא לי, תינח נדרי עיניו נפש [שאינו מיפר]. דברים שבינו לבינה [שכל בעל מיפר לאשתו], מאי איכא למימר?

ועוד, דהא טעמא לאו משום שלא תתגנה היא, אלא דאורייתא היא, וכדרכי פנחס דאמר [לעיל כט ב] "כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת" [ובערוך לנר תמה עוד, דמה בכך שאין

וכי זנות פוסלת את הלוייה מלאכול מעשר, עד שאתה אומר שהיות וזינתה תיפסל מן המעשר! (2)

והתניא: לוייה שנשבית לנכרים, ויש לחוש שנבעלה לגוי.

או שנבעלה בעילת זנות, כגון לגוי, או לעבד או לחלל, או לכל מי שפוסל אשה בביאתו בה מן התרומה —
נותנין לה מעשר, ואוכלת!

ומשנינן: **אמר רב ששת: זה שאמרו חכמים שבת לוי תיפסל מן המעשר אינו מעיקר הדין, אלא קנסא הוא, על שלא דייקה קודם שנישאת.** (3)

שנינו במשנה: **ובת כהן מן התרומה:**

ומבאר הגמרא: **אפילו בתרומה דרבנן אינה אוכלת.** (4)

שנינו במשנה: **ואין יורשיו של זה ויורשיו של זה יורשין בתוכה:**

מעשר ראשון [לזרים] דוקא מיפסלה באכילת מעשר, דקנסוה דתיחשב כזרה, וזו אסור במעשר.

אבל לרבנן, לא שייך לקנסוה, דלא גרעה מזר, ומתניתין רבי מאיר היא. אי נמי אפילו כרבנן, דקנסוה שלא ליתן מעשר לה אעפ"י שמוותרת לאוכלו.

ומדברי רש"י בד"ה בתרומה דרבנן אין נראה כפירוש השני, ראה שם; ומדברי הרמב"ם נראה, שלרבנן קנסוה לאוסרה באכילת מעשר, וכמו שכתב הרש"ש.

4. שאין צורך למשנה לומר שקנסוה לאכול בתרומה דאורייתא, כי אם קנסוה מן המעשר כל שכן שיקנסוה מן התרומה, אלא להשמיענו באה המשנה שהיא פסולה לאכול אפילו בתרומה דרבנן. רש"י.

וכתב הריטב"א על דברי רש"י: ולא מחוור. והנכון, דבתרומה דאורייתא פשיטא דאסורה באכילה, ואפילו מדאורייתא, ואע"ג דאנוסה היא ואיכא מאן דאמר באונס לא הויא זונה [ולפי שיטת רש"י ש"זונה" אינו פסול לתרומה, כל שכן שיקשה], מכל מקום, לענין פסילה לתרומה — כל שנבעלה לפסול לה, ואפילו באונס, נפסלה מן התרומה [ומן הכהונה, רשב"א]. וכדאיתא בפרק אלמנה לכהן גדול [וראה הערה

2. כתבו התוספות: לא מצי לשנויי דמתניתין כרבי מאיר דאמר לעיל "מעשר ראשון אסור לזרים", דגמר מתרומה, והכי קאמר: מה תרומה מיתסרא לזונה אף מעשר כן — זה אינו, דאפילו רבי מאיר מודה דזונה לא מיתסרא במעשר, דלא לפינן מתרומה לגבי זה. כי מה תרומה, לא מיפסלא מתרומה אלא בביאה דמיפסלא לכהונה, אף במעשר נמי — לא מיפסלה במעשר אלא בביאה דמיפסלא ללוייה.

והוכיחו התוספות כן "דעל כרחך ברייתא, דפריך מינה רבי מאיר היא, דלרבנן לא איצטריך למיתני זונה אוכלת במעשר, דמהיכי סלקא דעתין דמיפסלה. אלא ודאי לרבי מאיר נמי שריא אם לא מטעם קנסא".

אבל מדברי הרמב"ם בפרק א' מהלכות מעשר הלכה ב' משמע, דלרבי מאיר האוסר מעשר לזרים, אף בזנות מיפסלא ואסורה במעשר, וכמו שכתב המשנה למלך שם, וראה שם.

ובערוך לנר העיר, אף כי מלשון הגמרא נראה שלא הוקשה לגמרא על בת לוי אלא אחר תירוצי הגמרא "בת לוי מן המעשר איצטריכא ליה", הרי בפשוטו קושיא זו היא על המשנה ללא קשר עם תירוצי הגמרא.

3. כתבו התוספות: ושמה לרבי מאיר [האוסר

ותמהינן: **כתובה** — מאי עבדתה?! מה "עושה" כאן הכתובה לענין ירושה, והרי אין לאשה הזאת כתובה לא מזה ולא מזה, וכפי ששינונו ברישא של משנתנו?!?

חיוב הכתובה שמתחייב אדם לאשתו בשעה שהוא נושא אותה לאשה, שאם ימות בחייה או יגרשנה, תגבה את כתובתה, כולל שלשה דברים:

א. סכום של מאתיים זוז לכתולה [או מאה זוז לבעולה].

ב. תוספת כתובה, שמתחייב לה מעבר לסכום הזה.

ג. התחייבות הבעל להחזיר לה את שיווי ערך הנכסים שהכניסה לו בתורת "נדוניה" [שהם נכסי צאן ברזל].

את נכסי הנדוניה היה מעניק האב לבתו, והיא היתה מכניסה אותה לבעלה כנכסי צאן ברזל.

ורצו חכמים שיעניק אדם לבתו נכסים עבור נדונייתה כמו שמעניק לבנו, ושלא יחשוש אדם שמא תמות בתו בחיי בעלה, ואז יירש אותה בעלה, ושמא ישא בעלה נשים נוספות, ויהיו לו בנים גם מהנשים האחרות, וכשימות הבעל, יירשו גם הבנים מהנשים האחרות את הנכסים של הנדוניה שהוא העניק לבתו. וכיון שאדם רוצה שיישמר רכושו גם לאחר מותו בידי משפחתו, הוא יעניק נכסים רק לבניו ולא לבנותיו.

ולכן תיקנו חכמים, כאחד מ"תנאי כתובה",

שכל אשה שתמות בחיי בעלה, ויירש אותה בעלה — לכשימות בעלה אחריה, יירשו את נכסי הנדוניה שהכניסה, רק הבנים שלה שממנו בלבד, ולא יירשוה כלל הבנים שלו מנשים אחרות.

ומעתה, כיון שמובטח לאדם שהנכסים שהוא מעניק לבתו עבור נדונייתה יישארו ברשות זרעו, ולא יתחלקו לאנשים זרים, הוא יעניק נכסים לבתו כמו שהוא נוהג להעניק לבנו.

תקנה זאת עשאוה חכמים כ"תנאי כתובה", והיא נוהגת גם אם לא התחייב לה זאת הבעל במפורש בכתובה, והיא נקראת "כתובת בנין דכרין" [בנים זכרים].

ואם נשא אדם אשה, ומתה בחיו, וירש אותה, ונשא אשה אחרת, ומת — נוטלים הזכרים בני האשה הראשונה את כל נכסי הנדוניה שהכניסה אמם לאביהם, ואילו שאר הנכסים יתחלקו בינם לבין יורשי האשה השנייה.

אך מאידך, זכאים יורשי האשה השנייה לקבל את חיוב הכתובה של אמם, שהרי מת בעלה בחייה, והיא זכאית לגבות ממנו כסף כתובתה, וזכות זו עוברת ליורשיה, אפילו הן נקבות בלבד.

אמר רב פפא: אמנם האשה עצמה איבדה את כתובתה, וכמו ששינונו שאין לה כתובה לא מזה ולא מזה. אך משנתנו עוסקת כאן ב"כתובת בנין דכרין".

ומחדשת המשנה, שאין בניה של האשה

הזאת יורשים לבדם את נכסי הנדוניה שהיא הכניסה לו, אלא הם מתחלקים בשוה, בין כל הבנים של בעלה, כולל בניו מנשים אחרות.

וכמו כן, הבנים שיש לבעלה מאשה כשרה, שלא הלכה ונישאה לאחר, זכאים הם לגבות תחילה את המגיע לאמם בכתובתה, ורק לאחר מכן מחלקים את שאר הנכסים בשוה בין כל יורשי הבעל.

אך עדיין יש לתמוה: והרי גם דבר זה, מילתא דפשיטא הוא!

שהרי היא עצמה כבר הפסידה את הנדוניה [נכסי צאן ברזל] שהכניסה לבעלה – ואיזה חידוש יש בכך שלא יירשו בניה לבדם את הנכסים הללו!?

ומשנינן: מהו דתימא: רק לדירה, לאשה עצמה דעבדא איסורא [שעשתה איסור בכך שנישאה לאחר בעוד בעלה חי], קנסוה רבנן שלא תגבה ממנו את נדונייתה.

אבל לזרעה, שלא עשה כל איסור, לא קנסו

רבנן, וירשו בניה מן הראשון את נכסי נדונייתה לבדם.

קא משמע לן שקנסו להפקיע את זכויותיה לגמרי, אפילו את זכויות זרעה!

שנינו במשנה: אחיו של זה ואחיו של זה – חולצין ולא מיבמין:

ומבאר הגמרא:

אחיו של ראשון – חולץ לה מדאורייתא, שהרי זקוקה היא לו, ואינה סוטה מן התורה, הפטורה מיבום, שהרי אנוסה היא.

ולא מייבם אותה אחיו של ראשון – מדרבנן.⁽⁵⁾

אחיו של שני – חולץ לה מדרבנן, משום שמא יאמרו "גירש זה ונשא זה", וכשם שהצריכה גט משני.

ולא מייבם – לא מדאורייתא, שהרי אינה אשתו, ולא מדרבנן.⁽⁶⁾

הכי קאמר: ואינה צריכה יבום ואין בה תורת יבום לשום דבר לא מדאורייתא ולא מדרבנן, וכן משמע מלשון רש"י במשנה: "חולצין, אחיו של ראשון מדאורייתא חולץ, ורבנן גזור דלא לייבם, ואחיו של שני חולץ מדרבנן, משום גזירה שמא יאמרו גירש זה ונשאה זה", ולא הזכיר כלל שיהא השני אסור ליבם. וכן כתבו ב"ם של שלמה" וברש"ש; אבל המהרש"א, רבינו עקיבא איגר, והקרבן אורה, הבינו שאסור אחיו של שני "ליבם" את זו שנבעלה לאחיו. ועמדו על טעם האיסור.

ורבינו עקיבא איגר [בתוספותיו למשניות]

5. אם משום שקנסו לעשותה כסוטה מרצון [כשם שאסרוה לבעל ולבועל] הנאסרת ליבם [על פי רבי עקיבא איגר].

אם משום שמא יאמרו "גירש זה ונשא זה", ונמצאת היא גרושת אחיו, ולא אלמנתו המותרת לאחיו ביבום [כפירוש המהרש"א].

6. בפשוטו משמע מלשון הגמרא: "לא מייבם לא מדאורייתא ולא מדרבנן", שאין כוונת המשנה לומר שאחיו של שני אסור לייבם, שאם כן אין שייך לומר "לא מדאורייתא", דמה איסור תורה שייך ביבום אשה שאינה אשת אחיו, אלא

שנינו במשנה את דבריהם של שלשה תנאים החולקים על תנא קמא:

א. רבי יוסי אומר כתובתה — על נכסי בעלה הראשון; (7)

ב. רבי אלעזר אומר: הראשון זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה.

ג. רבי שמעון אומר: ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה: (8)

אמר רב הונא: בתראי, שני התנאים האחרונים מתוך שלשת התנאים הנזכרים, שהם רבי אלעזר ורבי שמעון — מורדו לקמאי.

כל אחד מהם מודה לתנא המוקדם לו בסדר המשנה.

אבל קמאי, שני התנאים הראשונים, רבי יוסי ורבי אלעזר — לא מורדו לבתראי.

כל אחד אינו מודה למאוחר לו בסדר המשנה.

ומבאר רב הונא את דבריו:

רבי שמעון, שהוא התנא האחרון, הסובר שאחיו של ראשון יכול לייבם, מודי ליה לרבי אלעזר, התנא הקודם לו, שמציאתה ומעשה ידיה הוא של בעלה הראשון.

היות, דמה, שאם ביאה, דעיקר איסורא הוא, לא קנים בה רבי שמעון, אלא הוא משאיר אותה על דינה שהיא מתייבמת ונבעלת לאחיו, הרי כל שכן מציאתה ומעשה ידיה, דממונא הוא, שמשאיר אותה רבי שמעון על דינה, ומודה לרבי אלעזר, שמציאתה ומעשה ידיה של ראשון. (9)

נידון הסוגיא הבאה על ענין זה, אלא על ענין יבום בלבד.

ואולם לפי פירוש התוספות [לעיל יא א] שרבי שמעון לא נחלק בזה על רבנן, ומה שאמר "אין הולד ממנו ממזר" היינו מן היבם, הסוגיא מתבאר כפשוטה. והתוספות הרא"ש הקשה מסוגייתנו על שיטת רש"י, וראה בערוך לנר מה שכתב בשיטת רש"י; ובודאי שאין הסוגיא מדברת על מה שהקיל רבי שמעון בנישאת על פי שני עדים.

9. הראשונים נתקשו, הרי מציאתה ומעשה ידיה למאן דאמר שאינו של בעל, אינו משום קנס, אלא מעיקר הדין הוא, וכפי שנתבאר בגמרא לעיל. ואיזה ענין הוא לכך שלא קניס רבי שמעון בכיאת יבום.

וכתב הריטב"א: קנסא דנקטינן הכא — לאו דוקא, אלא הכי קאמר: כיון דביאה, דעיקר

כתב על זה: ואינו מוכן לי כראוי טעמא דמילתא, דבשלמא אחיו של ראשון וכו' אבל אחיו של שני הא ממה נפשך לענין דנראית כמזידה ואסורה לבעול [וממילא גם לאחיו], אם כן אינה אשת אחיו שהיתה בזנות עם אחיו, ולפי החשש שיאמרו גירש הראשון ונשא השני, היא מותרת לו ביבום, אם כן מאיזה צד נבוא עליו לאוסרו ביבום, ולא מצאתי מפורש טעם לשבח בזה; וראה מה שכתבו המהרש"א והקרן אורה בטעם הדבר.

7. כתב הרש"ש: לשון המשנה מושאל ממה ששנינו גבי יבמה [לעיל לח א]: [ובלבד שתהא] כתובה על נכסי בעלה הראשון.

8. רבי שמעון במשנתנו הקיל עוד, ואמר שאין הולד ממזר מן הראשון [לפירוש רש"י]. ונראה מדברי הגמרא, ומלשון רש"י והמאירי, שאין

ואולם רבי אלעזר, הקודם לרבי שמעון בסדר המשנה — לא מודי ליה לרבי שמעון השנוי אחריו, שאחיו של הראשון מייבם.

כי דוקא במציאתה ומעשה ידיה, דממונא הוא, לא קנים רבי אלעזר.

אבל ביאה, דענין של איסורא הוא — קנים רבי אלעזר ואינו מייבם.

ותרווייהו, רבי אלעזר ורבי שמעון — מודו ליה לרבי יוסי, השנוי ראשון, שלא הפסידה כתובתה מן הראשון.

כי אם הני, מציאתה ומעשה ידיה, דיתבה תותיה [מציאה ומעשה ידיים ניתנים לבעל בעודה יושבת תחתיו] לא קנים⁽¹⁰⁾ אף שיש לחוש שמא יקיימנה תחתיו הואיל ונוהג בה מנהג נשים.

וכל שכן כתובה, שלא קנים, דלמישקל ומיפק קאי. שהרי כתובה ניתנת למי שיוצאת מתחת בעלה, ואם תהיה לה כתובה היא תשתדל לצאת ממנו.

ואילו רבי יוסי לא מודה להו, לרבי אלעזר ורבי שמעון, הסוברים שמציאתה ומעשה ידיה של ראשון, ואם רצה ראשון מייבם.

כי דוקא כתובה, דלמישקל ומיפק, שבנוטלה כתובה היא יוצאת ממנו, הוא דלא קנים רבי יוסי, כדי שתצא ממנו.

אבל הני, מציאתה ומעשה ידיה, הגורמים דיתבא תותיה, שתמשך לשבת תחתיו — קנים רבי יוסי, כדי שיוציאה בעלה מתחתיו.

וכל שכן שקנים ביאה, שלא ייבמנה אחיו, שהיא ענין של איסורא, שאפילו רבי אלעזר נחלק בזה על רבי שמעון וסובר שלא תתייבם.

ואילו רבי יוחנן אמר להיפך:

קמאי — מודו לכתראי.

כתראי — לא מודו לקמאי:

ומבאר רבי יוחנן דבריו:

רבי יוסי [השנוי ראשון במשנה] מודי ליה לרבי אלעזר [השנוי אחריו] שהבעל זכאי במציאתה ובמעשה ידיה.

שהרי כתובה, דמדיריה לדירה, שמן הבעל לאשה היא ניתנת, והיא זו שצריך לקונסה, בכל זאת לא קנים אותה רבי יוסי.

וכל שכן מציאתה ומעשה ידיה, דמדיריה לדיריה [מן האשה לבעל].

כיון שאתה בא להפסיד את הבעל, שאין ראוי לקונסו — ודאי לא קנים רבי יוסי.

שמעיקר הדין היה לנו לומר שיפסיד אותם הבעל. וראה מה שכתבו התוספות.

10. יתכן שהכוונה לרבי אלעזר לבדו, שהוא זה שאמר דין זה בפירוש, ואילו רבי שמעון לא

איסורא, לא קנים רבי שמעון, אלא מעמידה על דינה שתהא כאשתו, ואע"ג שהיה לנו לקונסה, כל שכן שלענין מציאתה ומעשה ידיה, יסבור רבי שמעון שיש לנו להעמידה על דינה, שתהא כאשתו, ויהיו מציאתה ומעשה ידיה שלו. ואע"ג

ואילו רבי אלעזר לא מודי ליה [לרבי יוסי השנוי קודם] שלא תפסיד האשה את כתובתה.

כי מציאתה ומעשה ידיה הוא המדידה לדידה — לא קנים רבי אלעזר שלא להפסיד את הבעל שאין לנו לקונסו.

אבל כתובה המדידה לדידה — קנים אותה רבי אלעזר.

ותרווייהו [רבי יוסי ורבי אלעזר] מודו ליה לרבי שמעון שהיא מתיבמת על ידי הראשון.

כי מה, אם הני [כתובה מציאה ומעשה ידיים] דמחיים של הבעל הוא, לא קנסי, אף שהיה לנו לומר שיש לקנוס כדי שתצא ממנו —

ביאה של יבום, דלאחר מיתה של הבעל החייב לגרשה, לא כל שכן דלא קנסי לה.

ורבי שמעון לא מודי להו [לרבי יוסי ורבי אלעזר] שתטול היא כתובה ויטול הוא מציאתה ומעשה ידיה.

כי ביאה הוא דלאחר מיתה — לא קנים רבי שמעון.⁽¹¹⁾

אבל הני, דמחיים של הבעל, היות ויש לנו לחשוש שאם לא יינתק הקשר שביניהם, שמא יקיימנה ולא יגרשנה — קנים רבי שמעון.

שנינו במשנה: רבי שמעון אומר אם נשאת שלא ברשות [על פי שני עדים, שלא הוצרכה לרשות בית דין] מותרת לחזור לו:

אמר רב הונא אמר רב: הכי הלכתא [כך היה ההלכה]!

אמר ליה רב נחמן לרב הונא: גנבא גנובי — למה לך?!?

מדוע אתה אומר דבר כאדם מתגנב, שפסקת סתם שכך היא ההלכה, כלומר, שאפילו חכמים ברישא מודים בה? ⁽¹²⁾

והרי, אי סבירא לך כרבי שמעון — אימא "הלכה כרבי שמעון"!

דשמעתידך — כרבי שמעון קאזלה?!

אם אכן סובר אתה כרבי שמעון, היה לך לומר שההלכה היא כרבי שמעון, שהרי דבריך הם כדברי רבי שמעון הם!

וכי תימא, שמא תתרץ, כי אי אמינא, אם הייתי אומר "הלכה כרבי שמעון", היה משמע שהלכה כמותו בכל דבריו במשנתנו, אפילו בקמייתא, בדין הראשון שלו, שאחיו של ראשון יכול לייבם, ושאינן הולד מן הראשון ממזר, ובדינים אלו אין הלכה כמותו, ולכן אי אפשר לומר "הלכה כרבי שמעון".

העמוד], הרי בהכרח שאנו חוששים שמא יאמרו: גירש זה ונשא זה, שלכן הצריכה גט מהשני, ואם כן מאותו טעם עצמו יש לנו לאסור את היבום, כדי שלא יאמרו: הרי זה מיבם את גרושת אחיו?! וראה מה שתירצו.

12. ריטב"א.

אמר כן בהדיא אלא דמסברא מודה הוא לו, ולכן אמר "קניס" בלשון יחיד, ולא "קנסי" כדאמר לקמן בדברי רבי יוחנן.

11. תמהו התוספות: איך אפשר שלא יקנוס רבי שמעון שלא לייבם, והרי מאחר שמודה הוא שצריכה גט גם מהשני [ראה בסוגיא שבהמשך

אין זה תירוץ, כי אימא, היה לך לומר שהלכה כרבי שמעון — באחרונה.

ומסקינן: אכן קשיא לרב הונא אמר רב!

אמר רב ששת, לגבי דברי רב הונא אמר רב, שאמר הלכה כרבי שמעון בנישאת על פי עדים, שמותרת היא לחזור לבעלה הראשון:

אמינא, אומר אני, כי ניים ושכיב רב, אמר להא שמעתתא.

אומר אני שתוך כדי נמנום בשכיבה אמר רב דבר זה! (13)

שהרי ממה שאמר רב שכך היא ה"הלכה" —

מכלל זה אתה למד, דפליגי רבנן על כך, וסוברים שאסורה היא לחזור לבעלה הראשון אפילו אם נישאת על פי שני עדים.

ואיך אפשר לומר כך, כי אין חולק שאם נישאת על פי שני עדים מותר לה לחזור לבעלה, היות ומאי הוה לה למיעבד? ואם כן, מיאננס אנסה!

מה היה לה עוד לעשות אחר ששמעה שמת בעלה מפי שני עדים, ואם כן, אנוסה היא — ולמה תיאסר! (14)

ועוד יש להקשות עליו, מהא דתניא: כל עריות שאמרו שהן ערוה, ואין קדושין תופסין בה — אין צריכות הימנו גט, ואפילו לא מדרבנן [יתבאר ענין זה בסוגיא לקמן צד ב].

חזין מאשת איש שניסת על סמך עד אחד, שהעיד על מיתת בעלה, והותרה להנשא על פי הוראת בית דין, ונמצא שבעלה חי.

אותה הצריכה חכמים גט מן הבעל השני, על אף שאינו בעלה, כמבואר במשנתנו, מחמת החשש "שמה יאמרו: גירש זה ונשא זה", וכמבואר בגמרא לעיל פט א.

ומוכח מהברייתא הזאת, כי רק בנישאת על פי הוראת בית דין — הוא דבעי גיטא מן הבעל השני.

אבל אם נישאת על פי שני עדים, ולא היתה צריכה להגיע להיתר של הוראת בית דין — היות שאנוסה היא, לא בעיא גיטא מן השני.

וכשם שלא קנסוה להצריכה גט מן השני, כיון שסמכה על שני עדים, כך אין לקנוס אותה להחשיבה כמו סוטה ברצון ולאסור אותה לחזור לבעלה הראשון. (15)

ומדייק רב ששת: הרי ברייתא זו, הסוברת

13. כתב בשו"ת חוות יאיר סימן קנ"ב: האמת יורה דרכו, כי מאמר זה אינו לגנאי רק שבח גדול ומופלג, שלפי מעלתו ומדריגתו של רב, אי אפשר לומר עליו שטעה בטעות כזו, אם לא שאמרו כד ניים ושכיב.

14. ביאור קושיית רב ששת היא: הניחא כשנישאת על פי עד אחד, שכל עיקר מה שהקילו חכמים לסמוך על עד אחד הוא משום

דדייקא ומינסבא, ולפיכך כל שלא דייקה היטב פושעת היא, ויש לקונסה. אבל כשנישאת על פי עדים, שלא סמכנו עליה, אין היא פושעת אם לא דייקה, ואם סמכה על העדים, אנוסה היא.

15. נתבאר על פי התוספות, וראה היטב לשון רש"י בע"ב ד"ה חוץ מאשת איש, ובמהרש"א, קרני ראם וקרן אורה שם.

שאשה הנישאת על פי שני עדים בגדר אנוסה היא, ולא החמירו עליה את החומרות שהחמירו באשה הנישאת בעד אחד — מני, מי הוא זה שאמרה? — הרי ודאי רבנן הם שאמרו!

כי אילימא, שמא נאמר שרבי שמעון הוא זה שאמרה —

אי אפשר לומר כן.

שהרי לדברי רבי שמעון אפילו אם נישאת בעד אחד, על פי בית דין — מי בעיא גט מהשני?!

הרי לרבי שמעון לא קנסו כלל חכמים להצריכה גט מהבעל השני, אפילו לא במקום שקונסים אותה בשאר קנסות. כי רבי שמעון אינו חושש "שמא יאמרו גירש זה ונשא זה", וכמו שמוכח מן הברייתא שמביאה עתה הגמרא.⁽¹⁶⁾

והתניא: רבי שמעון אומר: עשו⁽¹⁷⁾ בהוראתן — כזדון איש באשה!

איש ואשה שנישאו על פי עדות עד אחד שהעיד שמת בעלה של האשה, ועשו זאת בהוראת בית דין, שהורוה שמתרת היא להינשא על פי עד אחד בלבד. אם התברר שהיתה ההוראה בטעות, לפי שחזר הבעל

— החמירו עליהם חכמים בדיניהם, כאילו עשו זאת לא בשוגג אלא בזדון, ונאסרת האשה על בעלה, כדין אשה המזנה תחת בעלה במזיד.

אך אם עשו זאת על פי העדאת שני עדים — כשגגת איש באשה.

אם על פי שני עדים נשא האיש את האשה, שלא הוצרכו ל"הוראת בית דין" לכך, הרי זה כאילו נבעלה האשה בשגגה ובאונס על ידי השני.

ומוכח מדברי רבי שמעון אלו, כי אידי, בין זו הנישאת על פי עד אחד, ואידי, ובין זו הנישאת על פי שני עדים — לא בעיא גט מהשני!

שהרי הוא מדמה את החילוק בין הנישאת על פי עד אחד לנישאת על פי שני עדים לחילוק שבין אשת איש המזנה בזדון ובין הנבעלת בשוגג.⁽¹⁸⁾

ולפי ההגדרה הזאת, היא אינה צריכה גט מהשני בכל ענין, כדין האשה המזנה תחת בעלה, שאינה צריכה גט ממי שזינתה עמו.

אלא לאו, מאחר שלרבי שמעון אפילו אשה הנישאת על פי עד אחד אינה צריכה גט —

17. גירסת רש"י היא: עשו בהוראתן. והיינו, שעשו זאת האיש והאשה בהוראתן של בית דין. וגירסתנו בגמרא "עשו בית דין בהוראתן".

18. רש"י כתב, מדקא מדמי ליה לזדון ושוגג. והריטב"א כתב, קא סלקא דעתין שבהתירוה בית דין, דינה הוא כאילו הזידה וזינתה ברצון,

16. לפי סברת הגמרא עכשיו נחלק רבי שמעון עם תנא קמא דמשנתנו בדבר נוסף, שלדעת תנא קמא הנישאת בעד אחד ובא בעלה צריכה גט מן השני, ולדעת רבי שמעון אינה צריכה גט מן השני.

ואולם לא נחלק אם נישאת על פי עד אחד שאסורה היא לחזור לראשון. ועיין בתוספות.

הרי שהברייתא הקודמת, המחלקת בין אשה הנישאת על פי אחד שצריכה גט מהבעל השני, לאשה הנישאת על פי שנים, שאינה צריכה הימנו גט — **רבנן היא**.

ומוכיח רב ששת: הרי זה שלפי רבנן היא אינה צריכה גט מהשני כשנישאת לו על פי שנים, הוא משום הטעם שטענתי שאנוסה היא, כי "מאי הוה לה למיעבד".

ומהטעם הזה הרי היא גם מותרת לחזור לבעלה הראשון, גם לרבנן.

ובהכרח, שלא נחלקו בדבר זה רבי שמעון ורבנן.

ותיקשי לרב, שאמר "הלכה כרבי שמעון", ומשמע מדבריו שלפי רבנן אסור לה לחזור לבעלה אפילו אם נישאת על פי שני עדים!

ודוחה הגמרא את הוכחתו של רב ששת:

לעולם, אותה הברייתא המחלקת בין עד אחד לשנים לענין גט — רק לדברי **רבי שמעון היא** אמורה, אך לרבנן גם בנישאת על פי שני עדים היא צריכה גט מהשני.

ורבי שמעון מודה לרבנן בנישאת על פי עד אחד, שהיא צריכה גט משני, וברייתא זו לדברי רבי שמעון היא.

ומה שהקשית מדברי רבי שמעון בברייתא השניה ["עשו כהוראתן"], שמשמע ממנה שלרבי שמעון גם אשה הנישאת על פי עד אחד, אינה צריכה גט מהשני — לא תיקשי לך.

ותריין, תקן את הברייתא הזיא, ואמור בה **הכי**:

רבי שמעון אומר: אם עשו כהוראתן, שנישאת האשה בעד אחד על פי הוראת בית דין — **ככוונת איש באשה**.

הרי היא כמו פנויה, שנתכוין איש לקדשה, שצריכה ממנו גט.

והוא הדין **שבעיא גט** מהבעל השני.

והנישאת על פי **עדים** — עשאוה **כשלא בכוונת איש באשה**.

כמו פנויה שבא עליה אדם שלא לשם קידושין, **ולא בעיא גט** ממנו.

ומאחר שמודה רבי שמעון שהיא צריכה גט מהשני בנישאת על פי עד אחד, הרי שפיר יש לומר כי אף הברייתא הראשונה לדברי רבי שמעון היא אמורה, והוא זה שחילק בין הנישאת על פי עד אחד לנישאת על פי שנים.

אבל לרבנן, אין חילוק ביניהם לענין זה, ובשני המקרים צריכה גט מהשני.

ואם כן, אפשר לומר שאליבא דרבנן אשה הנישאת בשני עדים, אסורה היא לחזור לבעלה, כמו אשה הנישאת בעד אחד. וכמו שאמר רב!

רב אשי אמר אף הוא, שהברייתא הראשונה, האומרת שהנישאת על פי הוראת בית דין צריכה ממנו גט — רק לדברי רבי שמעון היא אמורה, ולא לרבנן.

היות ולרבנן, גם אשה הנישאת על פי שני עדים צריכה גט מהבעל השני.

ולכן, אין ממנה ראייה לטענתו של רב ששת כנגד רב.

אך אין רב אשי מתקן את דברי רבי שמעון בברייתא השניה, כשם שתיקנה אותם הגמרא [שהדימוי הוא למי שבא על אשה עם כונת קידושין ולמי שבא על אשה שלא בכונת קידושין].

אלא הוא משאיר את דבריו של רבי שמעון כמו שהם היו אמורים קודם, והדימוי למי שבא על אשה בזנות "במזיד" ולמי שבא על אשה בזנות "בשוגג" — נשאר בדברי רבי שמעון כמות שהוא.

אלא, מסביר רב אשי, אין לך לדייק את דיוקו של רב ששת ממשמעות הלשון הזו של רבי שמעון, המשווה את דין הנישאת על פי עדות לדין אשה המזונה, כאילו הוא חולק בכך על רבנן, וסובר שהיא אינה צריכה גט כלל מהשני, אפילו לא כשנישאת על פי עד אחד, כשם שאשה מזונה אינה צריכה גט ממי שזינתה עמו.

היות והברייתא היא — רק לענין איסורא על בעלה בלבד קתני לה, ולא לענין הגט מהבעל השני, וחכי קאמר בה רבי שמעון:

עשו בהוראתן — כזדון איש באשה [באשת איש]. **ומיתסרא על בעלה.**

עשו על פי עדים — כשגגת איש באשה. ולא מיתסרא על בעלה.

אבל לענין הגט, לא דיברה בו הברייתא כלל. ולכן, על אף שהברייתא מדמה את זה ל"זדון", מכל מקום, צריכה היא גט מהשני.⁽¹⁹⁾

רבינא אמר תירוצ' נוסף, שאין להוכיח ב-צא מהברייתא ההיא לענין הגט מהבעל השני, היות ורבי שמעון לא דיבר בה אפילו לא לענין איסורה של האשה.

אלא רק לענין קרבן בלבד הוא דקתני לה.

וכך אמר רבי שמעון: **עשו בהוראתן** — אשה הנישאת על פי עד אחד בהוראת בית דין — כזדון של איש באשה.

דינה הוא כמו מי שבא בזדון על אשת איש, שאינו חייב קרבן [אלא עונשו במיתה].

וגם האשה הזאת וכן בועלה — לא מתיא קרבן.

[ורבי שמעון לשיטתו, שיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור מקרבן. תוס'].

ואם נישאה על פי עדים — כשגגת איש באשה, שהבועל אשת איש בשגגה חייב בקרבן.

גט, מכל מקום צריכה היא גט, כי אין הברייתא דנה לענין הגט אלא לענין איסורה כסוטה, ובה שייך הלשון "זדון" דהיינו זנות בזדון.

19. כתב רש"י: "אע"ג דמדמי לה לזדון — בעיא גיטא". כלומר, אע"ג שהברייתא קוראת לזה זדון דמשמע "זנות בזדון", ולא נישואין המצריכים